

УДК 821.161.2.02-6"19"

АВТОБІОГРАФІЇ ШІСТДЕСЯТНИКІВ: ХУДОЖНІЙ ТА ФАКТОЛОГІЧНИЙ МОДУСИ СПРИЙНЯТТЯ

Олег Анатолійович Рарицький

rarytskyi_o@ukr.net

Кандидат філологічних наук, доцент

*Кафедра історії української літератури та компаративістики
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Вул. Івана Огієнка, 61, 32300, м. Кам'янець-Подільський, Україна*

Анотація. Осмислюються жанрові особливості письменницької автобіографії як однієї зі складових художньо-документального метажанру. Об'єктом дослідження послужили автобіографії шістдесятників, у творчості яких така генологічна конструкція локальна й наявна лише у спадщині В. Діденка, Б. Нечерди, Н. Світличної, В. Стуса та Григора Тютюнника. На відміну від великих епічних творів, що традиційно вважаються автобіографічними, власне автобіографія тяжіє до жанрових форм малих розмірів, створена від першої особи і в хронологічній послідовності висвітлює найважливіші віхи життєвого і творчого шляху письменника. В основі таких зразків – визначена схема, яка здебільшого використовується в канцелярському діловодстві. Письменницькі автобіографії пишуться за певним шаблоном, у них художні складники рівнем своєї інформативності поступаються перед документальним фактажем, але розкривають програмові життєві орієнтири й світоглядні переконання письменників. Вони позбавлені композиційної, фабульної і наративної однорідності, їм властива формозмістова та стильова розмаїтість.

Ключові слова: автобіографія, біографія, художньо-документальна проза, метажанр.

Художньо-документальна проза шістдесятників, за нашими спостереженнями, виформатовується в систему генологічних різновидів, серед яких кваліфікуємо високопродуктивні жанри, як-от епістолярій та мемуари, й малопродуктивні – щоденники, записки, автобіографії та некрологи. Пропонуємо розглядати їх у матричному полі художньо-документального метажанру, оскільки його основу, як зазначає російська дослідниця Ю. Подлубнова, „може складати набір різнорідних елементів, літературних і позалітературних, затребуваних епохою” [11]. Свої висновки авторка висновує з напрацювань таких авторитетних учених, як

М. Бахтін, Н. Лейдерман, Р. Співак та ін. Артикулюється думка про метажанр як жанрове зміщення, міжтекстове зрощення, котре дифузується в авторський наратив і сприймається як одне ціле, стає основою нових художніх макромоделей. Це складне літературне явище постає як синтетичне утворення, художня цілісність і з усією повнотою виявляє метажанрові ознаки.

Найповніше риси метажанру розкриваються в епістолярії та мемуарах. Поряд з основним текстом автори часто уводять у власний наратив різноманітні художні елементи, а саме: фольклорні жанри, художній переклад, наукові (квазінаукові) цитації, матеріали ЗМІ, діалектне, сленгове, жаргонне мовлення, арготизми тощо, трапляються символи – малюнки, схеми, окремі мітки й емблеми, закодовані позначки. Серед малопродуктивних метажанрових різновидів автобіографії цілковито підпорядковуються канонам жанру. Їхньою характерною властивістю є запозичення чужорідного тексту, яке відчитується здебільшого на рівні алюзій та ремінісценцій, проте зрідка натрапляємо випадки включення різного роду цитацій, які не належать до авторських.

Серед розмаїття художньо-документального матеріалу автобіографії наявні у творчості В. Діденка, Б. Нечерди, Н. Світличної, В. Стуса та Григора Тютюнника. Сприймаються вони як естетичні програмні схеми життя й творчості письменників, у них закодовані їхні світоглядні позиції, які є ключами до потрактування творчих феноменів митців.

Окремі літературознавчі дослідження, які стосувалися б вивчення письменницьких автобіографій шістдесятників, наразі відсутні. Літературознавці радше вдаються до аналізу великих епічних полотен, які зараховуються до автобіографічних. Фактично поза увагою вчених залишаються жанрові різновиди малих форм, які позначені іншим смисловим наповненням і визначаються як художньо-смислові коди життєтворчого буття автора. Слушні методологічні підходи до осягнення цієї проблеми в дисертаційній роботі „Автобіографія як проекція творця та національно-культурні традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті)” [19] пропонує літературознавець А. Цяпа. У вітчизняному літературознавстві до зазначеної проблеми звертаються О. Галич [3], К. Дуб [5], В. Пустовіт [12], серед зарубіжних дослідників це явище відстежується в доробку Ф. Лежена [6], окремі аспекти окреслені в довідково-енциклопедичній літературі.

Оскільки автобіографію визначаємо як жанровий різновид художньої прози у структурі художньо-документального

метажанру, з цього приводу скористалися працями М. Бахтіна [1], О. Бурліної [2], Н. Лейдермана [7], Ю. Подлубної [11], Е. Соловей [14], Р. Співак [15], О. Стужук [16] та ін. дослідників.

Ми ставимо за мету на матеріалі письменницьких автобіографій шістдесятників з'ясувати художню природу явища, окреслити його стилетворчі та формозмістові особливості, визначити продуктивність у координатах художньо-документального метажанру.

Автобіографія як наджанрове утворення може бути витлумачена двояко. Традиційно *автобіографічними* вважаються великі епічні твори з виразними ознаками висвітлення ключових фактів із життя особи, що підтверджує їхню типологічну схожість із мемуарними полотнами, з поденними діаріушними записами, в яких документалізуються найважливіші події хронопису творчої постаті. До автобіографічних відносять мемуарні романи-хроніки (М. Руденко „Найбільше диво – життя”, І. Дзюба „Спогади і роздуми на фінішній прямій”, „Не окремо взяте життя”, І. Жиленко „НОМО FERIENS”, С. Кириченко „Люди не зі страху” та ін.), автобіографічні повісті (Р. Мороз „Проти вітру”, М. Коцюбинська „Мої спомини”, М. Плахотнюк „Коловорот”), різноматичні есе та нариси. Цієї думки дотримується, зокрема, Ю. Ковалів, який констатує, що „автобіографія – літературно-документальний жанр, головним героєм творів якого вважається сам автор” [8, т. 1, с. 19]. Твердження вченого, утім, розцінюємо як надто загальне й непрозоре, адже воно не дає чіткої оцінки літературному явищу, а лише приблизно окреслює його. Проблема виявляється в тому, що поруч із *великими епічними полотнами* автобіографіями вважають *малі наджанрові генологічні утворення*, які здебільшого засвідчують хронологію життєвого шляху суб'єкта. Із цих міркувань більш вивірені й для нас прийнятні сентенції дослідника автобіографістики А. Цяпи, який стверджує: „Українські жанрові форми автобіографічного письма своєрідні: найширше представлені мемуари, щоденники, автобіографічні романи, повісті, оповідання тощо. При цьому власне автобіографія тяжіє до жанрової форми малого розміру, на противагу зразкам західноєвропейської літератури, що сприймають автобіографію як жанр об'ємний” [19, с. 6]. Подібно вибудовує свої розмисли щодо проблеми і французький дослідник Ф. Лежен: „Автобіографія – втілення самостійності усвідомленої позиції індивіда, його громадянської, політичної, моральної зрілості, його естетичної відповідальності. Це форма вкрай складна, навіть витончена, через що і з'являється в історії культури так пізно, фактично одночасно з кристалізацією у

літературному житті повноцінної фігури автора” [6, с. 109]. Із цих міркувань, *літературний твір малої жанрової форми, написаний від першої особи, створений на об’єктивному документальному матеріалі, який віддзеркалює найважливіші віхи життєвого шляху письменника і обрамлений програмовими поглядами на імпліцитне самоспоглядання та експліцитне самовираження*, вважатимемо автобіографією.

Жанрові нормативи автобіографії визначаються тим, що її автор у хронологічній послідовності повинен чітко окреслити найважливіші віхи свого життєвого і творчого шляху. Сам термін *автобіографія* широко застосовується в канцелярському діловодстві з метою оприлюднення ключових фактів життєдіяльності людини та вироблення певного уявлення про неї. Автобіографія пишеться за визначеною схемою, характеризується лаконічністю викладу й достовірністю наданої інформації, відповідає нормам стандартизації. Письменницькі автобіографії малої жанрової форми подібні до цих канцелярських шаблонів насамперед своїм обсягом, однак у них художнє начало помітно превалює над усталеними кліше і штампами й дозволяє сприймати текст не як документальну довідку, а як своєрідну програму життя, основу морального й особистісного „самостояння” митця. Відповідно до жанрових вимог, звісно ж, визначальним критерієм таких творів є *автобіографізм*, який вибудовується автором на достовірному фактажі, з прямою вказівкою на власну чітку життєву позицію та світоглядні переконання. В автобіографіях літератори часто роздумують про набутий життєвий досвід як прерогативу особистісного буття, визначають його як платформу для подальших шляхів повноцінної самореалізації, несхибності руху в обраному напрямку.

У творчому надбанні шістдесятників автобіографія як програмний твір буття автора трапляється, проте, нечасто, а отже, є малопродуктивною генологічною конструкцією. Подибуємо цей метажанровий різновид лише в доробку поетів Б. Діденка [4], Б. Нечерди [9], В. Підпалого [10], В. Стуса [17], Григора Тютюнника [18]; публіцистки і правозахисниці Н. Світличної [13]. За художньою природою кожен із зауважених текстів своєрідний, адже належать вони різним часовим пластам в історії шістдесятництва, виконують неоднакові функції, реалізуючи задуми їхніх авторів. Водночас у літературному процесі всі названі „автобіографіями”, окрім хронопису „Двоє слів читачеві” В. Стуса. Ці твори не слід уписувати в парадигму

мемуарного письма, оскільки їхнє семантичне навантаження кардинально відмінне від змісту мемуаристики, яка ретранслює психологічні вектори поведінки митця.

За тематичними й стилетворчими ознаками автобіографії досить-таки різномірні і цілковито можуть підпорядковуватися певному систематизуванню. Наші спостереження дозволяють запропонувати власну класифікацію письменницьких хронописів, представлених трьома різновидами: фактологічні, художні та змішані.

До фактологічних варто зараховувати ранні автобіографії, що створені здебільшого на вимоги державницьких інституцій і відображають основні віхи життєвого шляху письменника. Як правило, вони позбавлені художнього начала, вибудовані на ілюстрованих прикладах із життя видатної особи, відтворюють шлях її становлення. Прикладом може слугувати автобіографія В. Діденка, датована 25 червня 1954 р., у якій віддзеркалюється нетривалий проміжок у житті тоді ще 17-річного поета. Припускаємо, що написана вона на запит державних органів як додаток до особової справи. Автор, дотримуючись стандартних вимог до укладання документа, зазначає дату й місце свого народження, подає відомості про трудову діяльність батьків, інформує про своє навчання, про власні поетичні захоплення та першодруки творів. Як приклад пропонуємо текст його автобіографії без скорочень:

„Я, Діденко Василь Іванович, народився 3 лютого 1937 р. в м. Гуляй-Полі Запорізької (тоді Дніпропетровської) області.

Батьки мої: мати – рядова колгоспниця, батько поперемінно працював трактористом, комбайнером, бригадиром тракторної бригади. На сьогодні – комбайнер. З перших днів Великої Вітчизняної війни перебував у лавах Червоної Армії. Демобілізувався в 1945 р. (серпень).

Я, мати і сестра перебували два роки у фашистській окупації (з 1941 р. по 1943 р.).

У вересні 1944 р. пішов у перший клас Сігорянської початкової школи Гуляйпільського району Запорізької області.

Пізніше (в зв'язку з переїздами батьків) навчався в Іванівській СШ (5–6 класи) Херсонської області; Старостинецькій семирічній (7 клас), Погребищенській середній (10 клас) школах.

В 5–6 класах був членом шкільного учкому. У 8 класі – секретарем класної комсомольської організації та членом редколегії класної газети, у 9 класі – членом шкільного комсомольського

комітету, у 10 класі – старостою літературного гуртка, редактором класної газети.

У четвертому класі (початок 1948 р.) написав першого вірша. Не покидаючи, пишу з 8 класу (осінь 1951 р.).

В січні 1953 року мене прийнято в члени обласного літоб'єднання. Тоді я вперше надрукував свого вірша (обласна газета „Вінницька правда”). Пізніше друкувався в „Вінницькій правді” та в „Піонерії” [4, с. 7].

Стиль викладу автобіографії В. Діденка діловий, уривчастий, проте цінність цього тексту незаперечна, адже автор сам виокремлює найважливіші події свого життєпису, що дозволяє сформулювати стрижень його літературної біографії. Читач довідується про інтереси, смаки, уподобання митця, формує уявлення про першовитоки його поетичного таланту, а звідси – робить крок до окреслення його раннього творчо-психологічного портрета. Характерні особливості фактологічних хронописів – фрагментарність, свідомо невикінченість подальшого життєвого буттєтривання, межова обривність незавершеного шляху. Типологічно спорідненою до вищенаведеної бачимо створену за тією ж схемою автобіографію Б. Нечерди, яка відображає фактографію життя автора в молодому віці.

Близькі до фактологічних змішані форми автобіографій, у яких факт, подія почергово поступаються місцем авторському художньому мисленню, що сприймається як своєрідне доповнення об'єктивного матеріалу, взятого з життя самим письменником. Такі твори хоч і зорієнтовані на певну дату у хронописі митця, проте поряд із цим ставлять іншу, додаткову мету: засвідчити акт творчої дії, підтверджений фактами з біографії і обрамлений певними художніми узагальненнями на кшталт роздумів про сутність людського існування, особистісний самовияв тощо. Прикладами є автобіографії Григора Тютюнника й Н. Світличної, в яких матеріал подається за традиційною схемою, однак засвідчені життєві факти розбавляються певними художніми сентенціями.

Свою автобіографію Григир Тютюнник створює в розповні творчих сил, у ній автор хронологізує ключові віхи життєвого шляху. Значною мірою вона відповідає канцелярському шаблону, як і належить жанру, її основною ознакою є автобіографізм, який перемижується із художніми рефлексіями на злободенні виклики часу, свідчить про літературну перетрансформацію фактологічного матеріалу в художній. У такий спосіб автор чітко наголошує на світоглядних переконаннях, які підсилює художньо

трансформованим життєвим досвідом. Переконає в цьому уривок з автобіографії письменника:

„В 1961 році написав першу новелу „В сумерки”, і „Крестьянка” її надрукувала. Більше нічого потім не писав: сесія, дипломна робота по психологічному аналізу Л. М. Толстого, словом, ніколи було писати. До того ж пора було заходжуватись женитися, що я й зробив цілком успішно і щасливо.

Прочитав словник Грінченка і ледве не танцював на radoщах – так багато відкрив мені цей блискучий твір. Негайно переклав свої „Сумерки” на рідну мову і тепер уже не розлучаюся з нею, слава богу, і не розлучуся до самої смерті. І все це на четвертому десятку!.. Ця щаслива подія в моєму житті сталася на шахті № 10 під Комунарськом Луганської області, де я викладав у вечірній школі російську мову та літературу, а жінка українську мову та літературу. Та же сталася ще одна щаслива подія – жінка народила мені сина Михайла. Одного Михайла замордували, може, хоч другому поталанить жити по-людському. Об цім тільки і молю господа-бога” [18, с. 23–24].

У чомусь схожа, навіть близька за манерою викладу автобіографія Н. Світличної, написана літераторкою вже в зрілому віці як підсумковий документ життя. Тут використана звична схема компонування хронопису, за якою простежуються життєві події, трудова та громадська діяльність, радянський і американський періоди життя. Автобіографічний наратив зацентровує витоки незгодної з абсурдною дійсністю незламної громадянської позиції жінки: впливи на формування її світогляду батьківського виховання й авторитету брата Івана та власне чітке усвідомлення прямолінійності життєвої позиції незалежно від зовнішніх обставин. Твір сприймається як *автобіографія-нарис*, де основна увага загострюється на реальних фактах, що їх авторка кваліфікує як наскрізну проблему, вичленовану з особистісних та суспільних чинників буття. Автобіографія Н. Світличної не потребує фабульної завершеності, цілком може сприйматися як підґрунтя для роздумів про неї як особистість та про те суспільно-політичне середовище, в якому їй доводилося перебувати. Значимим тут постає геопросторовий чинник: у хронологічній поетапності в тексті зацентровано місця локального проживання авторки – Половинкине (місце народження), Старобільськ (навчання в середній школі), Харків (навчання в університеті), Половинкине (працевлаштування в медучилищі Старобільська, робота бібліотекарем у рідному селі), Київ (переїзд до брата, входження в коло нонконформістської

інтелігенції), Донбас (робота в складі групи художників-монументалістів), Київ (арешт), Мордовія (ув'язнення), Київ (після ув'язнення), переїзд у США та постійне там проживання. Крізь призму такої деталізації, в контексті з життєписом авторки, окреслюється епоха, характер мислення цілого покоління, на тлі якого вимальовується психологічний образ наратора як репрезентанта доби.

Узовсім іншій стильовій манері написані автобіографії В. Підпалого та В. Стуса. В автобіографічному письмі цих літераторів домінує художнє начало, яке до певної міри руйнує традиційні канони жанру. Створені в час повного самоусвідомлення й твердо визначеної життєвої позиції їх авторів, ці твори радше несуть вагоме смислове наповнення і сприймаються як своєрідні коди для усвідомлення себе й своєї подальшої поведінки. Письменники відходять від звичної схеми датування важливих біографічних записів і акцентують лише ключові моменти, які вплинули на їхню подальшу долю. Так, описані дитячі роки і батьківське виховання виявляють систему цінностей, у яких закладалась основа переконань особистості, злютованість її устремлінь у світі, незалежно від впливу зовнішніх чинників. Митці добре усвідомлюють своє призначення і підтверджують несхибну відданість обраному шляху – „світу діянь”, за М. Бахтіним. Найважливішими конструкторами світогляду за таких обставин бачаться викристалізовані ідеали, стійкі переконання, незворушність позиції тощо; усі вони розглядаються в координатах екзистенціальної проблематики. Науковець К. Дуб діяльність митця за таких умов висвітлює в площині *автобіографічного синергена*, який нашаровує поліаспектні можливості творчої особистості: „Синерген – онтологічно завершений життєвий, автобіографічний час. Це – життєво-творчий світ письменника, завершений у певний часопросторовий, історично визначений доленосний момент. Це – все коло життєвих вражень, порухів думки, імпульсів, асоціацій, логічно вивершених у його естетичній концепції світу й людини й цілісно втілених у творчості, яка і є онтологічним, вторинним світом, що його ставимо на передній план” [5, с. 16].

Вияв автобіографічного синергена особливо помітний у життєвих хронописах В. Підпалого та В. Стуса. Їхня автобіографістика сприймається як *новий тип художньої структури, в якому порушується лінійна наративна стратегія, натомість згущується психоемоційний контекст: духовні*

константи, гуманістичні чинники постають як такі, що визначають спосіб буття і проєктують подальший сенс існування.

В. Стус у „Двох словах читачеві” власний життєвий досвід проєктує в художню площину й моделює у філософському форматі як світообраз людської поведінки, залежної від її світоглядних переконань: „Перші уроки поезії – мамині. Знала багато пісень і вміла дуже інтимно їх співати. Пісень було стільки, як у баби Зуїхи, нашої землячки. І таких самих. Найбільший слід на душі – од маминої колискової – це не забувається. А співане тужно: „Йди ти сину, на Україну, нас кленучи” – хвилює й досі. Щось схоже до тужного надгробного голосіння з „Заповіту”: „Поховайте та вставайте, кайдани порвіте, і вражою злою кров’ю волю окропіте”. Перші знаки нашої духовної аномалії, журба – як перше почуття немовляти у білому світі. Ще були – враження од дитинства. Гарного дитинства.

Ще люблю „густу” прозу – Толстого, Хемінгуея, Стефаніка, Пруста, Кам’ю. Вабить – і дуже – Фолкнер.

З молодших сучасників найбільше ціную В. Голобородька. Потім – М. Вінграновського. І, звичайно, Л. Кисельова. Ненавиджу слово „поезія”. Маю себе за людину, що пише вірші.

І думка така: поет повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільнюється од неї, як од скверни. Поет – це людина. Насамперед. А людина – це, насамперед, добродій. Якби було краще жити, я б віршів не писав, а – робив би коло землі.

Ще зневажаю політиків. Ще – ціную здатність чесно померти. Це більше за версифікаційні вправи!

Один з найкращих друзів – Сковорода” [17, с. 42].

Як метажанрова конструкція, автобіографія В. Стуса представлена низкою художніх апеляцій, звернених до українського фольклору, літературних класиків Г. Сковороди і Т. Шевченка, та вращенням в автобіографічну канву цитат і назв їхніх творів. Відсутність фактологічних відомостей не стає на заваді вияву атрибутивного автобіографічного письма. За авторськими художніми сентенціями – неординарна натура автора з виразною життєвою позицією, із чітко визначеними пріоритетними устремліннями та неординарними поглядами на дійсність. Таким чином, літературна автобіографія дає змогу митцеві кодувати спектр моральних максим, згідно з якими утривалюється синергетична аура особистісного буття, в якій криється імпліцитне самоспоглядання й експліцитне самовираження автора. Схожі

реляції прочитуємо в автобіографії В. Підпалого: „Чи люблю я славу. Здається, ні, хоч у дитинстві любив <...>. Пізніше слава мені почала не подобатися, а особливо коли я працював у тракторній бригаді після десятирічки і заслужив у людей пошани. Може це і добре, що я не люблю нині слави, а може, і ні, бо всі, хто пише, люблять славу (не знаю, як було колись, але зараз таки так). Просто я, мабуть, не народився поетом...

А й певно: ні тобі стилю свого (тут і Довженко), ні сюжету. Говорив про дитинство, балакаю про філософію. Хіба ж поети пишуть так!.. та я учився, хоч найкраще вчитися у себе” [10, с. 35].

На основі спостережень, можна стверджувати, що автобіографія – як жанровий різновид художньо-документальної прози – позбавлена композиційної, фабульної і наративної однорідності. У творчості шістдесятників вона виходить за межі великих автобіографічних полотен і повноцінно виявляє себе як мала метажанрова конструкція, позначена стильовою неоднорідністю та строкатою формозмістовою наповненістю. За художньо-тематичними ознаками автобіографії піддаються певній класифікації. Виділяємо три їх різновиди: фактологічні, художні та змішані. У такому форматі вони позбуваються залежності від мемуарної прози й повноцінно функціонують як самостійне художнє явище, виявляючи головню життєве і творче кредо їх автора.

1. *Бахтин М. М.* Проблема речевих жанров / М. М. Бахтин // *Естетика словесного творчества*. – М. : Искусство, 1979. – С. 237–280.
2. *Бурлина Е. Я.* Культура и жанр : Методологические проблемы жанрообразования и жанрового синтеза / Е. Я. Бурлина. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 165 с.
3. *Галич О.* Художня документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи : монографія / О. Галич. – Луганськ : Знання, 2001. – 246 с.
4. *Діденко В.* Автобіографія / В. Діденко // „Я – син великого народу...” Василь Діденко у спогадах, листах і поезії / упоряд. В. Чабаненко. – Запоріжжя : Дніпровський металург, 2011. – С. 7.
5. *Дуб К.* Автобіографічний синерген / Костянтин Дуб // *Слово і час*. – 2001. – № 4. – С. 15–23.
6. *Лежён Ф.* В защиту автобиографии : Эссе разных лет / Филипп Лежён // *Иностранная литература*. – 2000. – № 4. – С. 109–122.
7. *Лейдерман Н.* Движение времени и законы жанра : Жанровые закономерности развития советской прозы в 60–70-е годы / Н. Лейдерман. – Свердловск : Средне-Уральское кн. изд-во, 1982. – 256 с.
8. *Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : Академія, 2007. – Т. 1 : А (аба)–Л (лямент). – 608 с. ; Т. 2 : М (Маадай-Кара)–Я (я-форма). – 624 с.*

9. *Нечерда Б.* Автобіографія / Б. Нечерда // „Я жив як міг, я не лукавив...” : Літ. спадщина Б. Нечерди : спогади про письменника / упоряд. І. Задоя. – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 7.
10. *Підпалый В.* Автобіографія // Золоті джмелі : вибрані твори / Володимир Підпалый ; упоряд. та примітки Н. А. Підпалої. – К. : Твім інтер, 2011. – С. 33–36.
11. *Подлубнова Ю. С.* Метажанры, мегажанры и другие жанровые образования в русской литературе [Электронный ресурс] / Ю. С. Подлубнова // Герменевтика литературных жанров. – Ставрополь : Изд-во Ставроп. ун-та, 2007. – С. 293–298. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2006/01/20-111>.
12. *Пустовіт В. Ю.* Проблеми націєтворення в мемуарному дискурсі вітчизняних письменників ХІХ століття : монографія / В. Ю. Пустовіт. – Луганськ : Знання, 2008. – 284 с.
13. *Світлична Н.* Автобіографія / Н. Світлична // Світличний І. О., Світлична Н. О. З живучого племені Дон Кіхотів / упоряд. М. Х. Коцюбинської та О. І. Неживого ; передм. та приміт. М. Х. Коцюбинської. – К. : Грамота, 2008. – С. 413–416.
14. *Соловей Е.* Українська філософська лірика : навч. посіб. із спецкурсу / Елеонора Соловей. – К. : Юніверс, 1999. – 368 с.
15. *Спивак Р. С.* Русская философская лирика. 1910-е годы. И. Бунин, А. Блок, В. Маяковский : учеб. пособ. / Р. С. Спивак. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 408 с.
16. *Стужук О. І.* Художня фантастика як метажанр (на матеріалі української літератури ХІХ–ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. н. : спец. 10.01.06 „Теорія літератури” / О. І. Стужук. – К., 2006. – 16 с.
17. *Стус В.* Автобіографія / В. Стус // Твори : в 6 т., 9 кн. Т. 1, Кн.1: Зимові дерева, Веселий цвинтар, Круговерть. – Львів : Просвіта, 1994. – С. 42.
18. *Тютюнник Г.* Автобіографія / Григорій Тютюнник // Вічна загадка любові : літ. спадщина Григора Тютюнника, спогади про письменника / уклад. А. Шевченко. – К. : Рад. письменник, 1988. – С. 20–24.
19. *Цяпа А.* Автобіографія як проекція творця та національно-культурні традиції (Улас Самчук, Еліас Канетті) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.05 „Порівняльне літературознавство” / Андрій Григорович Цяпа. – Тернопіль, 2006. – 20 с.

АВТОБИОГРАФИИ ШЕСТИДЕСЯТНИКОВ: ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И ФАКТОЛОГИЧЕСКИЙ МОДУСЫ ВОСПРИЯТИЯ

Олег Анатольевич Рарицкий
rarytskyi_o@ukr.net

Кандидат филологических наук, доцент
Кафедра украинской литературы и компаративистики
Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко
Ул. Ивана Огиенко, 61, 32300, г. Каменец-Подольский, Украина

Аннотация. Осмысливаются жанровые особенности писательской автобиографии как одной из составляющих художественно-документального метажанра. Объектом исследования послужили автобиографии шестидесятников, в творчестве которых такая генеалогическая конструкция является локальной и присутствует только в наследии В. Диденко, Б. Нечерды, Н. Светличной, В. Стуса и Григора Тютюнника. В отличие от больших эпических произведений, которые традиционно считаются автобиографическими, собственно автобиография тяготеет к жанровым формам малых размеров, созданная от первого лица и в хронологической последовательности, освещает важнейшие вехи жизненного и творческого пути писателя. В основе таких образцов – определенная схема, обычно используемая в канцелярском делопроизводстве. Писательские автобиографии пишутся по определенному шаблону, в них художественные составляющие по уровню своей информативности уступают документальным материалам, но раскрывают программные жизненные ориентиры и мировоззренческие убеждения писателей. Они лишены композиционной, фабульной и нарративной однородности, им свойственно формосодержательное и стилевое разнообразие.

Ключевые слова: автобиография, биография, художественно-документальная проза, метажанр.

AUTOBIOGRAPHIES OF THE WRITERS OF THE 1960S: FICTIONAL AND FACTUAL MODI OF PERCEPTION

Oleh Rarytskyi

rarytskyi_o@ukr.net

*Kamyanets-Podilskyi Ivan Ohienko National University
Ivana Ohienka Str., 61, 32300, Kamyanets-Podilskyi, Ukraine*

Abstract. The article interprets genre peculiarities of a writer's autobiography as one of the components of fictional-documentary metagenre. As the object of study the author chose autobiographies of the Ukrainian writers of the 1960s in whose works such a genealogical construction is local and is present only in the heritage of V. Didenko, B. Necherda, N. Svitlychna, V. Stus and Hryhir Tiutiunyk. In contrast to large epic works that are traditionally considered autobiographical autobiography properly is inclined to genre forms of small size created from the first person and enlightens the most important moments of the writer's life and creative work in chronological succession. Such samples are based upon the definite scheme mainly used in clerical work. The writers' autobiographies are written according to a certain template, the fictional components in them yield their informative level to the documentary facts but they reveal programmed life guidelines and world-view beliefs of the writers. By their thematic and style creating features autobiographies are quite heterogeneous and can be subordinated to certain systematization. Our observations enable to suggest our own classification of chronology writings represented by three varieties: factual, fictional and mixed. In such a format they get rid of the dependence on memoir prose and function fully as an independent artistic phenomenon, reflecting

mainly life and creative credo of their author. Autobiographies are devoid of compositional, fable and narrative homogeneity, they are characterized by the diversity of the form, content and style.

Key words: autobiography, biography, fictional-documentary prose, metagenre.

References

1. Bakhtin M. Problema rechevykh zhanrov [The Problem of Speech Genres]. In: *Estetika slovesnogo tvorchestva*, Moscow, 1979, pp. 237–280. (in Russian).
2. Burlina E. *Kul'tura i zhanr. Metodologicheskiye problemy zhanroobrazovaniya i zhanrovogo sinteza* [Culture and Genre. Methodological Problems of Genre Formation and Synthesis]. Saratov, 1987, 165 p. (in Russian).
3. Halych O. *Khudozhnia dokumentalistyka na zlami tysiacholit': spetsyfika, geneza, perspektyvy* [Documentary Fiction at the Turn of the Millennium]. Luhans'k, 2001, 246 p. (in Ukrainian).
4. Didenko V. Avtobiohrafiiia [Autobiography]. In: „Ya syn velykoho narodu” *Vasyl' Didenko u spohadakh, lystakh i poezii*. Zaporizhzhia, 2001, p. 7. (in Ukrainian).
5. Dub K. Avtobiohrafichnyi synerhen [Autobiographical synergy]. *Slovo i chas*, 2001, no. 4, pp. 15–23. (in Ukrainian).
6. Lejeune Ph. V zashchitu avtobiografii: Esse raznykh let [Defending autobiography: Essays From Different Years]. *Inostrannaya litaretura*, 2000, no. 4., pp. 109–122. (in Russian).
7. Leiderman N. *Dvizheniye vremeni i zakony zhanra: Zhanrovye zakonomernosti razvitiya sovetskoy prozy v 60–70-e gody* [The Movement of Time and the Laws of Genre: Genre Patterns of the Soviet Prose Development in the 1960–70s]. Sverdlovsk, 1982, 256 p. (in Russian).
8. *Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2 t.* [Literary Encyclopedia: in 2 v.]. Kyiv, 2007, vol. 1, 608 p.; vol. 2, 624 p. (in Ukrainian).
9. Necherda B. Avtobiohrafiiia [Autobiography]. In: „Ya zhyv yak mih, ya ne lukavyv...”: *Literaturna spadshchyna B. Necherdy: spohady pro pys'mennyka*. Odesa, 2010, p. 7. (in Ukrainian).
10. Pidpalyi V. Avtobiohrafiiia [Autobiography]. In: *Zoloti dzhmeli*. Kyiv, 2011, pp. 33–36. (in Ukrainian).
11. Podlubnova Yu. *Metazhanry, megazhanry i drugiye zhanrovye obrazovaniya v russkoy literature* [Metagenres, Megagenres and Other Genre Formations in Russian Literature]. In: *Germeneytika literaturnykh zhanrov*, Stavropol', 2007, pp. 293–298. – Available at: <http://www.proza.ru/2006/01/20-111> (accessed 10 January 2014). (in Russian).
12. Pustovit V. *Problemy natsiieutvorennia v memuarному dyskursi vitchyznianskykh pys'mennykiv XIX stolittia* [The Problem of Nation Formation in Memoir Discourse by the Ukrainian Writers of the XIX Century]. Luhans'k, 2008, 284 p. (in Ukrainian).
13. Svitlychna N. Avtobiohrafiiia [Autobiography]. In: *Z zhyvuchoho plemeni Don Kikhotiv*. Kyiv, 2008, pp. 413–416. (in Ukrainian).

14. Solovei E. *Ukrains'ka filosof's'ka liryka* [Ukrainian Philosophical Lyrics]. Kyiv, 1999, 368 p. (in Ukrainian).
15. Spivak R. *Russkaya filosofskaya lirika. 1910-e gody. I. Bunin, A. Blok, V. Mayakovsky* [Russian Philosophical Lyrics. The 1910s. I. Bunin, A. Blok, V. Mayakovsky]. Moscow, 2005, 408 p. (in Russian).
16. Stuzhuk O. *Khudozhnia fantastyka yak metazhanr (na materialy ukrains'koi literatury XIX–XX st.)* [Fantasy as Metagenre (on the Material of the Ukrainian Literature of the XIX–XX cent.)] Extended abstract of PhD dissertation (Theory of Literature). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2006, 16 p. (in Ukrainian).
17. Stus V. *Avtobiohrafiiia* [Autobiography]. In: *Tvory: v 6 t. L'viv*, 1994, vol. 1, book 1, p. 42. (in Ukrainian).
18. Tiutiunyk H. *Avtobiohrafiiia* [Autobiography]. In: *Vichna zahadka liubovi: Literaturna spadshchyna Hryhora Tiutiunnyka, spohady pro pys'mennyka*. Kyiv, 1988, pp. 20–24.
19. Tsiapa A. *Avtobiohrafiiia yak proektsiia tvortsia ta natsional'no-kul'turni tradytsii (Ulas Samchuk, Elias Kanetti)* [Autobiography as Projection of a Creator and National-Cultural Traditions (Ulas Samchuk, Elias Kanetti)]. Extended abstract of PhD dissertation (Comparative literature). Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University. Ternopil', 2006, 20 p.

Suggested citation

Rarytskyi O. *Avtobiohrafii shistdesiatnykiv: khudozhnii ta faktolohichniy modusy spryiniattia* [Autobiographies of the Writers of the 1960s: Fictional and Factual Modi of Perception]. *Pytannia literaturoznavstva*, 2014, no. 89, pp. 295–308. (in Ukrainian).

Стаття прийнята до друку 21.11.2014 р.